

leviler'de biat töreninde tâlibe tekbir getirilerek sikke giydirilir; musafaha yapılmaz. Bununla beraber Mevlevîlik'te de ilk zamanlarda musafaha bulunduğundan daha sonraki dönemlerde bu tarikatta da biat merasiminde musafaha yapmaya cevaz verilmiştir (Ankaravî, s. 34).

Biat tâlibin şeyhine mânevî bağlılık ve teslimiyetini simgeler ve bu yolla mürsidin mânevîyatından tâlibin kalbine akan feyiz onu psikolojik olarak yeniler. Tâlibin elinin üstünde şeyhin eli bulunduğu gibi şeyhin elinin üstünde tarikat pîrinin eli bulunduğu ve tarikatın silsilesiyle bu durumun Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilir. Bu sebeple şeyhin eli aynı zamanda Hz. Peygamber'in, onun eli de "yedullah" sayılmış (bk. el-Feth 48/10) ve bu anlayış "el ele, el Allah'a" deyişimiyle ifade edilmiştir.

Biat tam anlamıyla şeyhe bağlılık sözleşmesi olduğundan biatı bozmanın mânevî sorumluluğu da ağırdır.

Tasavvufun ilk dönemlerinde sûfler arasında yukarıda tasvir edildiği şekilde bir biat töreni uygulaması olmadığından tasavvufun kaynak yeteliğindeki ilk eserlerinde bu konuya yer verilmemiştir. Sühreverdi'nin de işaret ettiği gibi bu dönemlerde hırka giyme töreni biat yerine geçiyordu ('*Avârifü'l-ma'ârif*, s. 95). Biat uygulaması ise tarikatlar döneminde yaygınlaşmıştır (bk. AHİD; HIRKA).

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer Seccâdî, *Ferheng*, Tahran 1350 hş., s. 108; Sühreverdi, '*Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 95; Necmeddin-i Dâye, *Mirşâdü'l-'ibâd*, Tahran 1365 hş., s. 275-280; Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256, s. 34 vd.; Kuşâşî, *es-Simtü'l-mecid fi telkîni'z-zîkr li-ehlil-tevhîd*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1197/1; İsmâil Hakkı Bursevî, *Temâmü'l-feyz*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 244, vr. 23^a-25^b; Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, "el-*Çavli'ul-cemil fi beyânı serâ'is-sebil*", *Şekâfetü'l-Hind*, IV/3, New Delhi 1953, s. 38-40; Muhammed Mehdi er-Revvâs, *Merâhilü's-sâlikîn*, Kahire 1325, s. 83-88; Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *el-Behcetü's-seniyye*, İstanbul 1981, s. 39, 41; Mehmed Nûri Şemseddin en-Nakşibendî, *Miftâhu'l-kulûb*, İstanbul 1284, s. 8-10; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 4^a, 5^a-7^b; Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl*, İstanbul 1276, s. 61; *Risâle-i Bahâiyye*, İstanbul 1328, tür.yer.; Mehmed Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 1341, s. 222-226; Elbir Nasrî Nâdir, *et-Taşavvufü'l-İslâmî*, Beyrut 1960, s. 33-34; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânî*, İstanbul 1963, s. 133; Fâruk Hamâde, "Vüfûdü'l-bey'â", *Menâhil*, XXXII, Rabat 1985, s. 256-285; XXXIII (1985), s. 320-338; XXXIV (1986), s. 216-249.

OSMAN TÜRER

BİBERİYYE

(ببيرية)

Nakşibendiyye'nin
Hâliidiyye kolunun tesiri altında
Tarsus çevresinde Halil Derelioğlu
(ö. 1933)
adlı birinin önderliğinde
ortaya çıkıp kısa bir süre sonra
ortadan kalkan tasavvufi bir hareket
(bk. HÂLİDİYYE).

BİBİ

Eski Türk devletlerinin bir kısmında
yüksek rütbeli kadınların
isimlerinin başında unvan olarak
kullanılan bir kelime.

Aslının Eski Türkçe *bübi* "hanım" veya Farsça *bîve* "dul kadın" olduğu ileri sürülen kelimenin, birçok dilde bulunabilecek bir "lallwort" (çocuksu kelime) olması da mümkün görülmektedir. Önceleri Farsça'da "evin hanımı, sahibe" anlamında kullanılmıştır. Meselâ son Sâsânî Hükümdarı III. Yazdicerd'in (632-651) kızı Şah Bânü bu unvanı almış ve onun Tahran dolaylarındaki türbesi Bîbî Şah Bânü olarak ün kazanmıştır. Doğu Türkçesi'nde soylu kadınlar için kullanıldığı gibi normal dilde "hanım, büyükanne" karşılığı olarak da kullanılmıştır. XII. yüzyılın ünlü Selçuklu şairi Enverî'nin bir mısraında da geçen bîbî, XIII. yüzyıl boyunca Horasan'da yüksek rütbeli hanımların unvanı olmuştur. Salgurlu prenseslerinden Bîbî Salgom ile Bîbî Terken bunlardır. Özellikle Hârizmşahlar ve Anadolu Selçukluların saraylarında hizmet etmiş olan Bîbî Münecçime Hatun bu unvanla bilinmektedir. Onun oğlu olan *el-Evâmirü'l-'alâ'iyye* müellifi Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî el-Rugadî, kendi adından çok İbn Bîbî şeklinde annesine nisbetle şöhret bulmuştur. Aynı şekilde Şeyh Sâfî'nin iki hanımından biri Bîbî Fâtıma, Timur'un zevcesi de Bîbî Hanım'dır. Bîbî Hanım'ın Semerkant'taki camii ve medresesi de kendi adıyla anılmaktaydı.

Hindistan'ın batısında Seylan adası karışındaki Melibar'da hüküm süren Bîbî Sultan bu unvanı taşıyan son kadındandır. Bîbî Sultan XIX. yüzyıl sonlarında İngiliz ve Portekiz baskılarına karşı Osmanlı Padişahı I. Abdülhamid'den birkaç defa yardım istemiş, fakat zamanın ve durumun elverişsizliği yüzünden bu isteğine olumlu cevap verilememiştir.

Bîbî kelimesi Anadolu Türkçesi'nde "kadın, zevce, hala, büyükanne" mânalarına geldiği gibi günümüzde de Anadolu'nun birçok yerinde "hala, teyze, nene", hatta "hindi" anlamlarında kullanılmaktadır. İran'da Künbed-i Kâbüs'un 16 mil batısında, Kurgan yolu ve nehri üzerindeki şehrin adı Bîbî-Şirvan'dır.

Bîbî kelimesi, 1815'te bir ara moda olmuş bir çeşit küçük kadın şapkası için de kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Saray, nr. 2323; Cevdet-Dahiliye, nr. 11.786; Doerfer, *TMEN*, II, 379-382; Räsänen, *Versuch*, s. 75; Vâsîf, *Târih* (İlgürel), s. 228; Cevdet, *Târih*, II, 146-147; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 157-158; *Tarama Sözlüğü*, Ankara 1963-77, I, 543; *Derleme Sözlüğü*, Ankara 1965, II, 677-678; Erdoğan Merçil, *Fars Atabegleri, Salgurlular*, Ankara 1975, s. 95, 99-105, 107-108; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 69; *TA*, VI, 328; Cl. Huart, "Bibi", *IA*, II, 596-597; H. W. Duda, "Bibi", *EI*² (Fr.), I, 1232-1233.

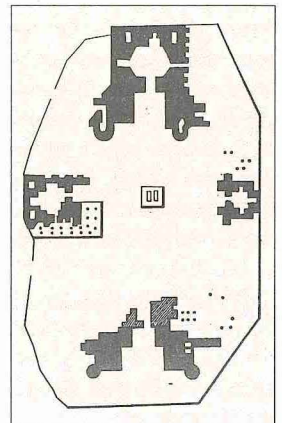

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BİBİ HANIM CAMİİ

Orta Asya İslâm mimarisinin
Semerkant'taki en büyük ve en önemli
eserlerinden biri.

Timur'un son yıllarında inşaatıyla bizzat ilgilenerek başşehri Semerkant'ta yaptırdığı devâsâ ölçülere sahip camii, buradaki diğer binalar arasında müstesna bir yer tutmakta ve onun kurmuş olduğu devletin gücü, büyüklüğü ve ihtişamı kadar kendi şahsî gücünü de sembolize etmektedir. Adını, Timur'a "han damadı" anlamındaki *küreken* (gürkan) unvanının verilmesine sebep olan gözde eşi, Çağatay Hanı Kazan Halil Han'ın kızı Saray Melik Hanım'ın halk arasındaki lakabından alır. İnşaatına 1399'da başlanan bina 1404 yılında büyük ölçüde

Bibi Hanım
Camii
planı